

השאלה העומדת בפנינו היא האם אי-שיוויון כלכלי מביא, בהקשר הישראלי, לפגיעה בדמוקרטיה. ראשית יש להבהיר מדוע בכלל עולה השאלה, שכן על פניו אין סיבה שיתקיים קשר בין שתי התופעות.

המדינה נתפסה בעת המודרנית כאחראית לשלומם של נתיניה-אזרחיה - בין אם כדאוג האציל לכפריים שתחת מרותו, ובין אם מתוך היות המדינה מנגנון שמייצג את ריבונות העם. בכל אחד מהמודלים, הקנתה המדינה לפרטים שחיו בה אי אלו זכויות סוציאליות מינימליות, אשר בחסרונון, רעדה האדמה מתחת לרגלי השליטים. כך, זיהה ביסמרק במאה ה-19 את סימניה הראשונים של המהפכה בקרב מעמד הפועלים, והצליח להפיס את ליבם בזכויות סוציאליות שהבטיחו לכל פועל שכר הוגן בעבור יום עבודה באורך סביר.

אך חרף הישגיהם ההולכים וגוברים של מעמד הפועלים, הן בחקיקה והן בקלפי, עדיין הלכו והתגברו הפערים בין העשירונים התחתונים והבינוניים לבין שכבה דקה של בעלי הון, שהצליחו לחמוק מהחקיקה ההולכת וגוברת. עיקר הנטל נפל על כתפי המעמד הבינוני, ואילו שכבת בעלי ההון מצאה לעצמה מקלטי מס, עסקאות עדיפות מעבר לים, ולעיתים קרובות מדי, גם אוזן קשבת בקרב השלטון.

אך המערכת הזו אינה יכולה להתקיים לאורך זמן - המעמד הבינוני הלך ונשחק בעוד שהשכבות החלשות הלכו וגדלו, ודרשו עוד ועוד משאבים שמשלמי המיסים לא יכלו עוד לספק. בישראל עוד קפצו על העגלה מגוון טרמפיסטים מרצון או שלא מרצון, שהעדיפו חיי עוני נסבל וחרף מעמל על פני חיי רווחה דחוקה המלווים בעבודה מייסרת. הצעד המתבקש, זה של פגיעה באותה שכבה עשירה באמת, נעשה כמעט בלתי אפשרי להשגה בשל הקשרים בין האליטה הכלכלית לאליטה הפוליטית, ותחת זו פתחה המדינה בהתפרקות רבתי מכל נכסיה ומחויבויותיה לאזרחים. כאן חבויה הפגיעה בדמוקרטיה: לא ביצירת פערים יחסיים בהכנסה בין אדם אחד לרעהו, אלא ביצירת פערים בפוטנציאל ההתחלתי של כל אדם למצות את כישורו. שיוויון ההזדמנויות נזרק לכל הרוחות כאשר המדינה אינה מבטיחה חינוך שיוויוני וראוי לכלל ילדיה, כאשר היא אינה מסוגלת לדאוג לילדים הללו לסביבה הגונה ומזינה - פיזית ונפשית - לאותם ילדים, וכאשר היא אינה מסוגלת, או אינה מוכנה, ללוות אותם במהלך חייהם ולתמרץ אותם

לפעול למען רווחתם ולמען רווחת הכלל, אלא להפך - משליכה אותם שוב ושוב למלכודות עוני ולעברי פשע.

והנה, לאחרונה התבררנו כי גם את בתי הכלא מפריטה המדינה, ובכך היא מתפרקת לא רק מהתפקיד חברתי שקיבלה עליה בעת המודרנית, אלא אפילו מהתפקיד המקורי הבלעדי של המדינה. אין לי אלא לצטט מדבריו של ד"ר יואב פלד בהקשר זה:

"הפרטת בתי הסוהר היא המקרה הקיצוני ביותר של הפרטת השירותים החברתיים, המקרה המביא את הגיון ההפרטה עד לגבולו האבסורדי. ... הפרטתה של הענישה ... יוצרת לראשונה, באופן גלוי ומוצהר, קבוצה חברתית שיש לה אינטרס כלכלי בגרימת סבל לבני אדם. ... עבור הקבוצה הזאת, הפשע אכן משתלם. ... הפרטת בתי הסוהר היא הרושעת במיוחד, מכיוון שהיא נעשית על גבה של הקבוצה החלשה ביותר בחברה... זהו צעד הפוגע פגיעה בוטה בעקרונות הדמוקרטיה, שלטון החוק והצדק החברתי, ותורם תרומה משמעותית להתפרקותה של המדינה, לטובת השוק. כל העקרונות המוסריים והפוליטיים האמורים לשרור במדינה הדמוקרטית בכלל ובישראל בפרט שוללים את רעיון העיוועים של הפרטת בתי הסוהר."¹

כאשר המדינה מתפרקת כך מנכסיה, היא הופכת את סבלם, אומללותם ועתידם של אזרחיה למטבע עובר לסוחר. בכך היא מפקירה את מטרתה והופכת, למעשה, למיותרת בעבור אזרחיה. גם אם אמנע מנבואות זעם בנוסח מרקס, קשה להאמין שמצב שכזה יכול להמשך לאורך זמן, מבלי ששוב תרעד האדמה מתחת לרגלי מנהיגינו.

¹ פלד, יואב. "הפשע משתלם: מה ניתן ללמוד מהנסיון האמריקאי בהפרטת בתי סוהר". מרכז אדווה. מאי 2000. <<http://www.adva.org/ivrit/prisonsPrivatization.htm>> (28.3.2004)